

LA COMUNITAT DE PREVERES DE SALLENT DURANT LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XVIII

CARME SANMARTÍ I ROSET
MONTSERRAT SANMARTÍ I ROSET

INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest article és presentar dues situacions diferents que es van produir a la Comunitat de Preveres de Sallent durant la segona meitat del segle XVIII i que permeten analitzar alguns aspectes del funcionament de les comunitats de preveres en general. En primer lloc, un conflicte intern produït per la pèrdua de rendes després de la reducció de 1750. En segon lloc, els problemes que es van generar entre la Comunitat i la població a causa d'unes pràctiques indignes d'alguns dels membres de la Comunitat. Finalment, els llevadors de comptes de March Sanmartí, que va ser col·lector entre 1775 i 1778, a partir dels quals analitzem les diferents procedències dels ingressos. L'elecció dels temes ha estat donada per la mateixa documentació. La parròquia de Sallent va perdre l'arxiu durant la Guerra Civil i, per tant, hem utilitzat el fons de l'Arxiu Episcopal de Vic i el fons de l'arxiu del mas Sanmartí, d'on era originari el col·lector.

LES COMUNITATS DE PREVERES

L'origen de les comunitats de preveres es remunta a l'edat mitjana, al voltant dels preveres beneficiaris encarregats de dir les misses dels sants dels altars que hi havia a les esglésies. La constitució de les comunitats obeï a la necessitat de regular els beneficis eclesiàstics que s'havien fundat des del segle XIII o XIV. Fundar un benefici significava dotar d'una renda un determinat càrrec eclesiàstic. Els beneficis eclesiàstics solien tenir un patró laic, descendent del fundador, que era l'encarregat de nomenar el receptor del benefici quan aquest quedava vacant. El patró, en el cas probable que fos hereu d'un mas, solia adjudicar el nomenament del benefici a un germà, de manera que els beneficis es convertien en un instrument clau en mans dels grups dominants.¹ En permetre el manteniment dels segons fills de les masies benestants, les institucions eclesiàstiques es convertien en un engranatge imprescindible del procés de reproducció social. De fet, la renda no significava una quantitat important, entre 10 i 12 lliures anuals, però permetia al seu possessor passar a ser membre d'una determinada co-

1. L. FARRER I ALÒS (1987), *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)*, Abadia de Montserrat, p. 630-642.

munitat de beneficiats.² Així doncs, en una determinada parròquia, el rector tenia els seus emoluments, a l'igual de la resta dels beneficiats. Però era de les rendes generals de la comunitat d'on els preveres obtenien la part més gran dels seus ingressos. Segons Joan Segura, la necessitat d'organitzar-se es va produir en el moment en què un particular va fundar un benefici per a un o més aniversaris i es va dirigir als sacerdots residents a la parròquia per concertar les fundacions, segons les quals el fundador donava un capital en forma de terra, de censal o d'algun altre bé, per tal que la renda del capital es destinés a la celebració anual i perpètua dels aniversaris o de les misses que s'acordessin.³ A partir d'aquests interessos compartits, un conjunt de preveres es va convertir en comunitat. Posteriorment, el nombre de fundacions va créixer i es va requerir un major nombre de preveres per cobrir les demandes dels fidels. En molts casos es determinava que per formar part d'una comunitat calia haver nascut a la vila o a la parròquia a què aquesta pertanyia.⁴ De vegades, una comunitat constituïa una concentració d'unitats parroquials, és a dir, englobava més d'un rector de parròquia. Però la comunitat no existia més enllà de l'exercici del seu ministeri perquè, malgrat que els preveres vivien a la mateixa població, no compartien residència, de manera que cadascun d'ells s'allotjava amb les seves famílies o en altres domicilis.

La comunitat de preveres era presidida pel rector, que era el capellà responsable de tenir cura de les ànimes dels feligresos i es feia càrrec de tots els cobraments relacionats amb la parròquia. El rector, inicialment, tenia molta autonomia, de manera que, un cop havia pres possessió del càrrec, podia arrendar durant un període de temps més o menys llarg determinades tasques a altres sacerdots de condició més baixa, als quals els concedia també el cobrament dels censos, agrers, parts d'esplets, delmes, primícies i altres drets relacionats amb la feina que els traspassava. D'aquesta manera, el rector es distanciava dels seus fidels. Però les reformes tridentines van frenar aquestes pràctiques i van exigir que el rector residís a la parròquia. Així es va posar fi a l'absentisme d'èpoques anteriors. També existia la figura del vicari, sacerdot auxiliar del rector, que era qui realment portava el pes de la parròquia.⁵

Segons Brunet, malgrat que l'agrupament dels clergues responia a interessos de caràcter econòmic, bàsicament el repartiment dels beneficis i la inversió del crèdit,

2. Aquesta és la quantitat estimada per Carles SALAZAR (1988), a *Església i comunitat en els orígens de la Catalunya Contemporània. Institucions parroquials del bisbat de Vic (segles XVIII-XIX)*, tesi de llicenciatura dirigida pel doctor Ignasi Terrades Saborit, Universitat de Barcelona, inèdita.

3. Joan SEGURA (1984), *Història de Santa Coloma de Queralt*, Santa Coloma de Queralt, p. 312.

4. A. PLADEVALL (1987), *Centelles, aproximació a la seva història*, Ajuntament de Centelles, p. 118. Aquest autor afegeix que noies de Centelles, que s'havien casat fora, tornaven per tenir els fills a la casa paterna per tal que si arribaven a capellans poguessin entrar a la comunitat. Serge BRUNET (2001), a «Les Communautés de prêtres du Val d'Aran (s. XIV-XVIII)», *Le clergé rural dans l'Europe médiévale et moderne*, p. 243, constata que també era un requisit a la Vall d'Aran, tot i que, si no hi havia candidat, podia acceptar-se un postulant d'una altra parròquia mentre fos aranesa.

5. Fortià SOLÀ (1987), *Història de Sallent*, p. 255.

la funció principal que tenien, i que en justificava l'existència, era la de les fundacions destinades als òbits: pregar pels difunts i assegurar l'harmonia entre la comunitat dels vius i la comunitat dels morts.⁶

El manteniment del clergat corria a càrrec de la pietat dels fidels interessats a assegurar la seva subsistència a través de la creació de fons, els beneficis dels quals produïssin una renda anual que garantís l'atenció del sant a qui tenien devoció. El benefici solia consistir en terres de les quals rebien censos i parts d'esplets. Però també cobraven per les activitats que es realitzaven entorn de l'altar del qual s'encarregaven: misses d'aniversari, fundacions d'aniversari, celebració de solemnitats, etc., que produïen ingressos suplementaris.

El nombre de sacerdots de les comunitats va variar en el decurs del temps i segons els ingressos que es preveïen. En qualsevol cas, l'existència d'un grup nombrós de sacerdots va aconsellar proveir les comunitats amb una sèrie de càrrecs amb obligacions específiques: els clavers o col·lectors, encarregats de cobrar els censals i administrar els béns de la comunitat, el bosser, el baciner d'ànimes, el premisser, encarregat d'escriure el diari de les celebracions, i el cabiscol, que era l'entonador dels salms. També formaven part de la comunitat l'organista i el monjo, càrrec aquest darrer que solia ser proveït pel Consell de la població. A tots se'ls assignava un salari per executar les seves tasques. Els membres de la comunitat estaven obligats a celebrar una missa diària per al fundador i a assistir al cor amb els altres beneficiats per cantar les hores diürnes i nocturnes, és a dir, a complir amb els resos de l'ofici diví. També havien d'assistir a la missa conventual, tant els dies de feina com els festius. La creació de fundacions va incrementar les obligacions amb feines extraordinàries que, segons Segura, inicialment devien ser esporàdiques, possiblement aniversaris, i que significaven uns ingressos suplementaris, procedents de les rendes, que es repartien entre els sacerdots de la comunitat.⁷

LA COMUNITAT DE PREVERES DE SALLENT

Segons Fortià Solà, la reverenda Comunitat de Preveres de Sallent ja apareix en un document de l'any 1183, en el qual es parla de clergues en plural i d'un sacerdot president. Aquest grup s'interpreta fins al segle XVI com un nombre de clergues dedicats al ministeri del culte i a les tasques de la parròquia. Com en moltes altres poblacions, durant els segles XIII, XIV i XV era habitual que el rector arrendés la rectoria. Solà calcula per a aquests segles uns ingressos de l'entorn de 40 lliures, procedents de la casa i les terres rectorals, però també de diferents béns mobles transferits pels fidels a la parròquia.

Davant la importància de la Comunitat en el segle XVI, després de la reforma del Concili de Trento es va considerar oportú fer un reglament per regular el funciona-

6. BRUNET (2001), p. 255.

7. Joan SEGURA (1984), p. 313; J. ROCA (1984), «Ordinacions de la Comunitat de preveres de l'Espluga de Francolí», *Arrels*, núm. 4.

ment de la parròquia. L'any 1595 es van fer ordinacions arran d'una demanda al bisbe de Vic, sol·licitant que la comunitat de vuit preveres s'erigís canònicament a causa de l'augment del culte diví. El primer article facultava els comunitaris a celebrar juntes o capítols per debatre els temes que afectessin el govern de la corporació. El capítol el solia convocar el rector que el presidia. Es disposava d'una sala, coneguda com a arxiu, que era el lloc on es guardava la documentació. Si la reunió havia de tractar temes menys importants, es trobaven a la sagristia al final d'algun acte.

El nombre de comunitaris s'incrementà en els dos segles posteriors. Una provisió de 2 de març de 1667 va permetre l'entrada als rectors de Sant Miquel de Serranç i de Sant Pere i Sant Martí de Serraiïma, encara que no tinguessin còngrua suficient, fet que representava una càrrega per a la Comunitat. Aquesta pertinença els obligava a assistir als actes de la Comunitat, sempre que les seves obligacions parroquials no els ho impedissin. A més, no se'ls obligava a assistir als actes religiosos els diumenges i les festes de guardar per poder atendre les seves parròquies.⁸ L'any 1716 es va al·legar que hi havia còngrua per a quinze residents i el 1745, tot i que en aquesta data eren disset, es va arribar a la xifra màxima de divuit possibles residents amb la composició següent: un rector, dos vicaris elegits a gust del rector i amovibles, tres beneficiats, un organista i onze preveres originaris de la vila.⁹ Després de la pèrdua econòmica a causa de la davallada de les rendes dels censals del 5 % al 3 % a partir de 1750, la tendència de la Comunitat va ser reduir el nombre d'integrants, de manera que en la llista de residents entre els anys setanta i vuitanta hi figuren entre dotze i catorze noms.¹⁰

EL CONFLICTE DE L'ANY 1752

L'any 1752 va esclatar un conflicte en el si de la Comunitat, arran de la decisió d'uns quants dels seus membres d'expulsar Silvestre Riera, que en formava part des de l'any 1747. S'argumentava que la rebaixa de l'interès dels censals l'any 1750 havia fet disminuir els ingressos comunitaris en un 40 %, cosa que feia impossible assegurar unes rendes anuals de 200 lliures a cada resident.¹¹ Amb aquesta decisió arbitrà-

8. AEV, 1016. Fortià Solà hi inclou les parròquies de Cornet i, ocasionalment, d'Olzinelles.

9. AEV, 1016. Mitra. Jurisdiccions sobre regalies menors, 1754.

10. AEV, 1400. Paper solt. En el cas de Sallent es pot comprovar que el nombre de residents de la població estava fixat en onze i, per tant, la resta podien ser d'altres indrets. SEGURA (1984), p. 316, explica que a Santa Coloma de Queralt, a més del rector, hi havia els beneficiats i els conductius, és a dir, «tot sacerdot nat i batejat a la vila [...] sense necessitat de posseir benefici».

11. Segons Joaquim M. PUIGVERT, a *Església, territori i sociabilitat (s. XVII-XIX)*, p. 70, a principis del segle XVIII al bisbat de Girona, un rector, per ser ordenat, calia que tingués una renda anual de 70 lliures. El 1765 aquesta quantitat es va abaixar a 60 lliures i, posteriorment, es va incrementar a 100 lliures. L'autor calcula que la quantitat no devia variar gaire a la resta de bisbats catalans. Jordi ROCA I ARMENGOL (1990), a «La Comunitat de Preveres de l'Espluga de Francolí (Conca de Barberà) al segle XVIII», *Església i societat a la Catalunya del s. XVIII*, Cervera, UNED, Centre Associat, p. 402, afirma que l'any 1744 els residents de l'Espluga de Francolí cobraven 100 lliures. Per tant, unes rendes de 200 lliures anuals representaven una quantitat elevada.

ria, en una comunitat que tenia fixat des de l'any 1745 el nombre de residents en divuit, es va iniciar una llarga polèmica entre els defensors i els detractors de Silvestre Riera, en la qual va ser necessària la intervenció del bisbe.¹²

Cada bàndol pretenia demostrar que els seus arguments eren els vàlids. Els partidaris de Riera creien que aquest es podia mantenir en el si de la Comunitat si demostraven que els ingressos de l'any 1752 ho permetien, mentre que la resta de residents intentaven provar que no s'arribava a les 200 lliures de renda, per tal d'aconseguir l'expulsió del company i repartir-se la seva part.

Els partidaris de Silvestre Riera varen aportar arguments i proves del fet que els clergues de la Comunitat havien rebut 224 lliures, 18 sous i 10 diners el 1752, dos anys després que ajustessin les rendes dels censals a la baixada fixada per l'1 d'agost de 1750. Fonamentaven la seva afirmació en el fet que el volum total del que cobraven era el resultat de la suma de diferents conceptes: mesades (que era la partida més gran), misses d'ànimes, funerals i ingressos procedents de la venda del vi i del gra del mas Masferrer. Asseguraven que els clergues cobraven més del que declaraven perquè hi havia conceptes, com ara les misses d'aniversari o les misses sense almoïna, difícils de controlar. També feia de mal saber l'import exacte de la venda dels productes del mas Masferrer, el qual creien que era superior al preu mitjà que declaraven. D'altra banda, aquell any els clergues havien acceptat cobrar menys per sufragar les *exorbitants* despeses del rector, que havia anat a Roma a resoldre l'afer de Silvestre Riera.

L'any 1754, a petició del bisbe Manuel Muñoz i Guil, els arxivers van certificar, d'una banda, que les úniques rendes noves que havien entrat durant l'any 1753 eren de 2 lliures, i de l'altra, que el resident Jacint Mas havia cobrat, per tots els conceptes abans esmentats, 137 lliures, 14 sous i 6 diners, molt per sota de les 200 lliures que s'havien fixat. Aquesta certificació dels minsos ingressos de 2 lliures de noves rendes va ser contestada per altres opinions que asseguraven que no era cert que des de 1745 haguessin entrat 180 lliures al 5 % (108 lliures després de la reducció de l'interès al 3 %) per a diversos aniversaris i aniversaris solemnes, alguns dels quals no se celebraven, sense que en sabessin la raó. S'hi havien d'afegir unes terres i dues cases, joies, cabals i vinyes, algunes de les quals es van vendre, sense que es conegués on eren els diners. A tot això, s'hi havien de sumar 20 lliures, 8 sous de la vinya i 25 lliures procedents del lloguer d'una casa, de les quals la Comunitat no n'havia percebut res. De manera que, si la renda corrent de l'any 1747 era de 3.167 lliures, 10 sous i 1 diner, el 1752 era de 1.950 lliures, 7 sous i 2 diners, més 193 lliures que s'hi havien d'afegir. Concloïa que tota aquesta informació es podia trobar en els testaments, les fundacions i els llibres de l'arxiu i, si aquestes quantitats no hi apareixien, era responsabilitat del claver de la Comunitat, Joseph Font, que també era el procurador dels ròssecs i qui entrava diner a l'arxiu, activitats que es consideraven incompatibles. L'arxiver era qui havia escrit tots els papers per ordre de la Comunitat

12. AEV, 1016. Paper solt. Mitra. Jurisdiccions sobre regalies menors.

en contra de Silvestre Riera; per tant, si hi havia confusió en els comptes, els papers i els llibres, ell n'era el responsable i, en conseqüència, qui havia de declarar la veritat davant el bisbe. Les acusacions anaven més enllà, perquè s'afirmava que, en contra del que al·legava la Comunitat, que defensava que solament disposava de còngrua per a quinze residents, de fet n'hi havia per a vint-i-cinc. Segons l'autor del document, el rector va idear aquest engany perquè, si no hagués volgut admetre Silvestre Riera, hauria dit que no hi havia lloc, però no podia fer-ho ja que havia estat confirmat pel bisbe. I, des d'uns mesos endarrere, la Comunitat havia decidit donar, a més de la mesada, 15 sous per pagar els conreus del mas Masferrer.

Encara en un altre document, un resident de la Comunitat aportava informació sobre el que percebia la Comunitat i que no es donava al col·lector ni es repartia: els ròssecs, la part dels parcers, 100 lliures del mas Trulls de Viver, 10 lliures procedents de Casa Mitjana, sense els retards, i 10 lliures de Jaume Clarà. Tampoc no constaven els ingressos generats per la brisa, les glans, les canyes i «altres menuderies». A més, assegurava que, quan es va produir la reducció al 3 %, el col·lector els va dir que els disset residents tindrien vint misses mensuals, i així es va fer l'any 1751; però per disminuir les mensualitats i amagar la veritat pel cas de Silvestre Riera, solament els van adjudicar divuit misses a cada un, tot i que només eren quinze. Cada any, a més, disminuïen les rendes dels llevadors, de manera que en el darrer llevador, segons els seus comptes, hi faltaven 215 lliures, tot i que no s'havien perdut rendes, de manera que si aquesta situació durava gaire, es quedarien sense renda. Afirmava que si el col·lector pagava el que els corresponia, per Nadal haurien de cobrar 320 lliures, però creia que es gastarien els diners com els semblés, sense dir res, com de costum. Finalment demanava al bisbe que intervingués en aquesta situació amb equitat i justícia, i l'avisava que el rector era molt subtil i que ho dirigia i ho enredava tot.¹³

Després d'estudiar totes aquestes acusacions, el mateix any 1754, el bisbe de Vic, per mirar de resoldre el conflicte, va enviar un qüestionari amb vint-i-tres punts que havien de respondre els residents de la Comunitat de Sallent. Recollia les denúncies i les declaracions al·legades, i formulava una pregunta per a cada qüestió plantejada.

Les preguntes i les respostes són d'un gran interès: les primeres, per saber per quins conceptes cobraven els residents; i les segones, per conèixer la posició de cada resident dins la Comunitat. El qüestionari feia referència als ingressos de 1752, any en què, per raó de la disminució de les rendes, es decidí l'expulsió de Riera.

Les preguntes eren relatives als diferents conceptes i a les quantitats que havien cobrat per cada concepte: mesades, misses adventícies, bací d'ànimes, misses de difunts i funeràries, fruits del mas Masferrer (oli, gra i vi), nombre d'oficis i aniversaris gratuïts i de misses resades (per fer front a les despeses extraordinàries del rector), gra i altres fruits que obtenien dels parcers, i celebració d'aniversaris. També hi ha-

13. AEV, 1016. «Nota de la renta que percibe la Comunidad que no se da al colector a cobrar ni se reparte».

via preguntes relatives al nombre de misses adjudicades a cada prevere, si es cobraven concòrdies cada any, si havien cessat les causes pies i si es gastava la mateixa quantitat de cera o se n'havia disminuït el consum amb relació a anys anteriors.

Entre les declaracions destacava la de l'arxiver de la Comunitat. A causa del seu càrrec, no deixà cap pregunta sense resposta i hagué de donar explicacions detallades de les causes que havien portat a la disminució dels ingressos dels residents per tal de desmuntar els arguments aportats pels defensors de Silvestre Riera. Havia de demostrar que l'expulsió estava justificada i que les quantitats que declaraven els seus defensors eren errònies, parcialment o totalment.

Les respostes dels altres residents eren molt menys precises. Reforçaven la declaració de l'arxiver i intentaven no comprometre's donant respostes vagues (les que es referien al nombre de misses que els havien adjudicat o a les quantitats que havien rebut per diferents conceptes) i solament en algun cas recordaven les quantitats exactes (les que feien referència a les parts de fruits del mas Masferrer que els havia correspost).

L'enviat del bisbe de Vic, Alberto Madriguera, per tal de disposar d'informacions neutrals i contrarestar les al·legacions dels preveres, va demanar als pagesos propietaris si els preus que es declaraven amb relació a la producció de la terra del mas Masferrer i d'altres peces de terra eren els correctes o bé estaven subvalorats. Els informadors proporcionaren el preu de la carga de vi, de l'oli de les olives i dels cereals des de l'any 1751, i també dades sobre els rendiments de la terra. Els propietaris, i algun capellà, van aprofitar l'ocasió per anar contra els parcers, als quals acusaven d'ignorants en «l'art de cuidar la terra». Creien que aquesta era la causa de la baixa producció del mas Masferrer, una de les entrades principals de la Comunitat de Preveres, i argumentaven que s'havia d'evitar que caigués en mans de persones que no sabien cultivar la terra «a estilo de buen labrador», fet que comportava la pèrdua de collites amb les consegüents reduccions de beneficis de moltes fundacions.¹⁴

Escoltades les parts, la Sagrada Congregació de Roma es pronuncià a favor de Silvestre Riera,¹⁵ perquè es va considerar que l'expulsió responia a raons exclusiva-

14. AEV, 1016. Paper solt signat per Miquel Cortada, prevere: «[...] els parcers tothom los avorreix pues s'enportan tot lo que poden de nits i de dias i a l'amo donen lo pitjor [...] planten del que cullen al mateix tros, pues ordinariament son miserables que viuen del porcal, morts de fam i després en tenint la terra, mengen i planten i si erren lo esplet no planten en aquell any».

15. AEV, 1016. El 9 d'octubre de 1754, l'enviat especial del bisbe de Vic a Roma per a aquest afer va trametre una carta on explicava les dificultats que havia tingut per accedir davant de la Sagrada Congregació. Segons ell, era el primer cas que es coneixia de la voluntat d'expulsar un resident d'una comunitat de preveres, que la súplica dirigida a la congregació anava a nom de Silvestre Riera per evitar involucrar el bisbe en aquest tema. Afirmava que la comunitat de preveres de Salient no podia recórrer al metropolità de Tarragona i que calia convocar tots els clergues de la comunitat de Salient, perquè expliquessin millor les raons de l'expulsió, tot i que ell creia que era per una qüestió de renda. Sugerí que el bisbe sol·licités un informe de la Sagrada Congregació en forma de decret, és a dir, de compliment obligatori, i que aquest decret derivés en un Breu Pontifici. L'enviat va fer constar que tots els moviments els havia fet pels seus propis mèrits sense haver de menester els contactes que li havia proporcionat el bisbe amb la família Colona.

ment econòmiques no justificables i s'acceptaven les crítiques d'ocultació de rendes. Així, doncs, es va obligar la Comunitat de preveres a replantejar el problema a través d'una votació. Durant el mes de maig de 1755, dels dotze residents, reunits a la sagristia de l'església, quatre van votar a favor de l'admissió de Riera i la resta va exigir que aquesta admissió anés acompanyada de garanties de respecte als drets de la Comunitat.

INFORME DE L'ALCALDE DE SALLEN T AL BISBE DE VIC

Hem analitzat un conflicte en el si de la Comunitat de Preveres de Sallent per raons de caràcter econòmic. Un dels interrogants que plantegen les comunitats de preveres és quina relació mantenien amb la població en la qual estaven ubicades. De fet, tenien una gran importància en la presa de decisions de la universitat. A. Pladevall sosté que, en el cas de Centelles en el segle XVIII, moment en què la Comunitat de preveres era més gran, no es podia fer res sense el seu vistiplau, i és molt possible que aquesta influència fos general en totes les poblacions on existien.

L'any 1785 el bisbe de Vic, Antonio de Artalejo, va demanar a l'alcalde de Sallent, Joseph Claret, que elaborés una memòria sobre el comportament dels membres de la Comunitat. En la carta d'acompanyament d'aquest informe, el batlle mostrava al bisbe la seva satisfacció per l'oportunitat de manifestar la seva opinió i la d'altres persones, segons ell fidedignes, amb relació a alguns dels membres que integraven la Comunitat en aquell moment. Claret agraià al bisbe la promesa de discreció sobre l'ús de les informacions, fet que li donava més llibertat en la seva declaració.

Del total de dotze membres de què constava la Comunitat,¹⁶ l'alcalde en va ressenyar cinc, de manera que quedessin ben reflectides les característiques personals i les influències que exercien entre ells. El primer membre que descriu és March Sanmartí, beneficiat, que exercia de president de la Comunitat perquè en aquell moment no hi havia rector, sinó ecònom. Segons el batlle, es tractava d'una persona de poc nivell cultural, «de poca o ninguna literatura», un fet evident en la seva manera de llegir en el cor, corregit constantment pels zeladors «como si fuessen maestros de leer», com comenta irònicament. Aquesta situació creava malestar entre els membres de la Comunitat i afavoria que March prengués partit sempre en contra d'aquells que el corregien i busqués l'aliança d'altres. Però els seus defectes no acabaven aquí. L'alcalde l'acusava de tenir un geni viu que el portava a intervenir en qualsevol discussió que es plantejés, tant amb particulars com amb el mateix Ajuntament, al qual acusava de cometre injustícies, i animava a tothom a queixar-se en contra d'aquesta institució. Declarava que March Sanmartí convidava a casa seva la Justícia que venia de Barcelona o

16. AEV, 1400. Paper solt. Segons un document de l'any 1787, dos anys després de la memòria de l'alcalde de Sallent, la Comunitat de Preveres estava integrada per dotze membres. A més, en la mateixa llista, però fent constar que no eren de la comunitat, hi ha un fill de la vila que ha estat vicari durant set anys, un altre fill de la vila, que ensenya gramàtica i es dedica a confessorari voluntàriament, i el rector de Cabrianes, que també ensenya als nens del veïnat a llegir i doctrina.

de Manresa per a un judici i que feia encàrrecs poc dignes del seu estat, actitud que el feia odiós davant la gent senzilla, amb qui a vegades es barallava al mig del carrer. També li feia els retrets de dedicar massa temps a la caça i de fer comentaris, en converses particulars, poc respectuosos amb el bisbe.

A Valentí Montanyola, resident, el culpava de ser «uno de los compañeros» de March Sanmartí i d'actuar de manera semblant, especialment pel que feia als atacs contra l'Ajuntament i al fet de testificar en causes que no li interessaven.

El batlle considerava que Joan Pasqual, un altre resident, era qui tenia el poble més enfurimat. Des que va ser admès es comportava de manera indigna. Bàsicament dedicava el temps a caçar i a pescar. Caçava encara que fos temps de veda i sense respectar vinyes ni sembrats, actitud que li havia posat en contra els propietaris, que l'escriuaven sense que això l'afectés, ans al contrari, ell els contestava que pensava continuar fent el mateix. Els afectats creien que no hi havia res a fer, atès que el germà gran d'aquest resident era metge de Vic i mantenia molt bones relacions amb el bisbe, cosa que els feia pensar que encara que es queixessin, seria en va. Pel que fa a la pesca, l'alcalde comentava que pescava fins i tot de nit, moltes vegades en un estany propietat d'un pagès. La seva actitud displicent el va portar en una ocasió a l'extrem de reclamar a aquest pagès les xarxes que s'havia deixat, acusant-lo d'haver-les-hi pres.

Però això no era tot. A casa seva s'hi sentien músiques i saraus impropis d'eclesiàstics. Sortien d'aquesta casa per tocar pel carrer en grups, en els quals hi havia clergues, i era públic que en aquesta casa s'hi practicaven llibertats considerades incorrectes en eclesiàstics i en seglars. Els veïns es queixaven d'aquests desordres, però estaven convençuts que tot era inútil per la mateixa raó esmentada abans: l'amistat del bisbe amb el metge Pasqual. A vegades, rectors d'origen castellà visitaven aquesta casa per fer gresca i presumien de ser molt amics del bisbe, cosa que els tornava insolents.¹⁷

El següent membre que l'alcalde analitza és Magí Geneta, organista, de qui deia que era un dels visitants de la casa de Pasqual, actitud que ja feia murmurar la població. Però, a més, també deia que tractava amb massa familiaritat la dona del metge Pasqual, amb qui passava gairebé tot el dia a casa d'ella, l'acompanyava quan passejava i la visitava moltes nits.

Sobre el resident Jaume Font, rector de la parròquia de Sant Martí de Serraïma, el batlle considerava que no seria tema de crítiques si no fos perquè habitava a casa d'una dona, Maria Xipell, vídua d'un capità de fusellers, dels capricis de la qual era un

17. Possiblement aquestes crítiques, que apareixen novament més endavant, creixien pel fet de l'origen castellà dels clergues. Efectivament, com explica Joaquim M. PUIGVERT, (2001), a *Església, territori i sociabilitat* (s. XVII-XIX), Vic, Eumo, p. 76, durant el segle XVIII, malgrat que la majoria de rectors eren majoritàriament de la mateixa diòcesi, hi havia un grup de rectors procedents de fora de Catalunya que havien arribat com a patges i familiars de bisbes i que després s'havien ordenat i presentat a oposicions a rector.

instrument. Aquesta dona havia ocasionat molts problemes, entre els quals hi havia el d'emportar-se a casa seva l'esmentat Jaume Font, que fins aquell moment residia amb dos oncles, que van sentir molt aquesta decisió. Alguns dels rectors castellans que venien sovint a Sallent (els rectors de Balsareny, d'Avinyó i de Santa Eulàlia)¹⁸ s'hostatjaven a casa de Maria Xipell i feien una gresca immoderada, i justificaven la seva actitud amb l'amistat que els unia al bisbe.

L'alcalde acabava dient que aquests comportaments eren els que havien motivat que l'Ajuntament es queixés en nom de tot el poble, sobretot a causa dels canvis que havien provocat en l'activitat religiosa. Es lamentava que haguessin demanat al bisbe que els dispensés de cantar i que els reduís les hores canòniques, i els retreia que haguessin suprimit la missa de les vuit dels dies festius i que haguessin renunciat al costum de dir missa a les capelles de Sant Ponç i Santa Magdalena alguns dies de festa, ja que el rector considerava que no estava obligat a enviar a ningú a dir missa, quan en realitat molts dels components de la Comunitat deien missa fora. Per totes aquestes raons, la població estava molt enfadada i demanava al bisbe que posés remei a aquesta situació de desordre.

La relació de queixes que elabora l'alcalde de Sallent afecta cinc preveres. De la resta, no se'n fa cap esment i, per tant, cal creure que observaven un comportament correcte i no criticable.

El conjunt de les observacions es poden agrupar en dues parts. D'una banda, les protestes i les incitacions a campanyes contra l'Ajuntament, que afectaven directament l'alcalde i, per tant, el feien especialment sensible a aquest tema. Cal destacar que March Sanmartí va ser col·lector de la Comunitat de Preveres entre els anys 1775 i 1778 i, atesos els acords econòmics que tenia amb l'Ajuntament de la vila, fàcilment es podien produir desacords i enfrontaments. L'Ajuntament pagava la meitat de la cera que es consumia a l'església, que representava entre 50 i 60 lliures.¹⁹ Però hi havia altres ingressos de la Comunitat procedents d'aquesta institució que, a partir de 1750, generaren conflictes, com ara el pagament de censals. El 1776 el Comú pagava tres censals «que són en concòrdia» per valor de 48 lliures,²⁰ però només s'ingressaren 40 lliures, més 55 lliures i 13 sous per censals de renda corrent, i 6 lliures en concepte de minerves.²¹ Les friccions s'estenien al manteniment de l'hospital, en el qual s'havien compromès a col·laborar les dues institucions. A través de la visita pastoral de l'any 1777, el visitador obligà l'ecònom Marcia Quintana a dirigir-se a l'Ajunta-

18. Tot i que no apareix el nom complet de la parròquia, creiem que es refereix a Santa Eulàlia de Riuprimer, ja que és l'única amb l'advocació a aquesta santa que apareix en la llista de rectors castellans a PUIGVERT (2001), p. 77, referent al bisbat de Vic.

19. Arxiu Sanmartí. Carpeta March Sanmartí. Any 1775, pòlissa núm. 28; 1778, pòlissa núm. 23; 1779, pòlissa núm. 28.

20. Arxiu Sanmartí. Carpeta March Sanmartí. Es conserva un document de l'any 1777, en el qual la Comunitat reclama a través d'un advocat les rendes que l'Ajuntament li devia des de l'any 1763.

21. Arxiu Sanmartí. Carpeta March Sanmartí. Llevador núm. 1, març 1776.

ment per resoldre el nomenament d'un administrador per a l'hospital, perquè controlés els ingressos i les despeses per evitar la degradació i pobresa d'aquesta institució.²² Però les propietats immobles de què també disposava la Comunitat fàcilment podien ser causa de friccions entre les dues parts. Pel que fa als tractes poc dignes amb els membres de la justícia que anaven a Sallent per algun judici, també s'ha de relacionar amb el seu càrrec com a col·lector de la Comunitat, que el convertia en el demandant de rendes de censals o de censos impagats que reclamava als fidels, actitud que, unida al seu caràcter sec i poc amable, el feia especialment impopular. A més, March Sanmartí, com molts altres preveres, feia préstecs com a persona laica i actuava com a administrador de diverses famílies, i la frontera entre els negocis comunitaris i els propis era difícil de traçar.

D'altra banda, els càrrecs que s'imputen a la resta dels preveres fan referència al mal comportament que tenien. Tal com apareixen descrits, Joan Pasqual i Magí Geneta estaven molt lluny de reflectir el que era l'ideal del prevere tridentí. El bon pastor havia de ser instruït, ser respectuós amb el celibat, vestir amb decòrum, no caçar ni ballar els dies festius, no practicar el joc, la caça o el cant en cases de particulars, mantenir la castedat i l'abstinència sexual, no tenir al seu servei una dona més jove de quaranta anys ni estar sol amb una dona de menys de cinquanta anys.²³ La descripció els acusava d'infringir totes aquestes normes. Eren exemples de mals pastors. Els clergues gaudien d'un reconeixement social per sobre de la societat pagesa i vilatana, resultat de tenir i mostrar un conjunt de qualitats morals visibles i evidents per a la població. D'aquí els comentaris que apareixen en el document: «portarse de un modo indigno de un seglar», «una casa en que continuamente se oyen musicas, saraos y otros divertimentos impropios de eclesiásticos» o «que no crehian que aquellos hombres fuessen eclesiásticos, que parecian suizos en la taberna».

Derivat d'aquesta actitud, es denunciava l'incompliment de les obligacions que els eren pròpies: disminució dels cants, reducció d'hores canòniques i supressió d'algunes misses, cosa que molestava especialment la població. De fet, l'alcalde recull una part de les mancances que ja apareixen en algunes visites pastorals. L'any 1777, el visitador es queixà de la falta d'assistència dels capellans al cor i del mal comportament que tenien en el temple. Uns anys més tard, el 1783, es constata que, efectivament, la missa de les nou del matí no se celebrava, ni tampoc la missa fundada per mossèn Guindo a les vuit del matí. L'informe responsabilitzava el bisbe d'una part dels

22. AEV, 1234. Visites pastorals 1776-1777, pàg. 312-312v. Cal advertir que en les visites pastorals immediatament anteriors a la comentada, el visitador lloava gairebé sistemàticament el comportament eclesiàstic de la comunitat. A partir de 1777, hi ha canvi de bisbe i de visitador, i les visites esdevenen molt més crítiques. Amb el bisbe Veyan, els comentaris negatius seran molt més durs.

23. La descripció de bon pastor la trobem a J. F. GALINIER-PELLEROLA (1995), «Le bon pasteur et le mauvais prêtre au temps de la Réforme catholique: L'exemple catalan», a P. Bonnassie (ed.), *Le clergé rural dans l'Europe médiévale et moderne*, Actes des XIIIèmes Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran, 6-8 setembre, 1981, Tolosa, PUF, p. 259-269. Sobre el rector ideal tridentí, vegeu PUIGVERT (2001), p. 56-57.

excessos d'aquests preveres, que confiaven en la immunitat que els donava el fet de mantenir-hi, per raons diferents, una relació de privilegi: l'amistat del metge, germà de Pasqual, i compartir origen amb els rectors castellans. Per tant, el batlle demanava al bisbe que resolgués aquesta situació, perquè creia que era possible posar fi a alguns dels abusos, fent entendre als preveres que l'amistat no els eximia de complir les obligacions. Però no sembla que fos així, perquè en la visita pastoral de 1790, en què el visitador va ser el mateix bisbe, Francisco de Veyan, es prenia nota del mal estat de l'església, en la qual s'observaven humitats i esquerdes que ja s'havien advertit en anteriors visites, sense que s'hi posés remei.

ELS COMPTES DE MARCH SANMARTÍ COM A COL·LECTOR DE LA COMUNITAT DE PREVERES DE SALLEN (1775-1778)

L'any 1775 la Comunitat de Preveres de Sallent va signar un contracte amb March Sanmartí perquè actués com a col·lector dels seus béns.

El col·lector estava obligat a cobrar les pensions dels censos i els censals des de l'1 de gener de l'any 1775 fins al 31 de desembre de 1777, i a cobrar, també, els ingressos per òbits, ventures (segons que constessin en el llibre del premisser) i misses de devoció de les capelles de Sant Ramon, Sant Ponç i Santa Magdalena durant el període comprès entre l'1 de març de 1777 i el darrer dia de febrer de 1778. March Sanmartí havia de pagar als residents trenta-sis mesades, portar els diners a l'arxiu de la Comunitat i assegurar-se que els residents firmessin les pòlisses corresponents, per tal de passar comptes i perquè poguessin servir com a documents en cas que es plantegés alguna reclamació. També havia de liquidar les quantitats que li digués el menador de llibre o arxiver, sempre que la quantitat no excedís el volum de les rendes de la Comunitat, i actuar contra els deutoris al cap de sis mesos de vèncer els pagaments. Si els deutoris eren de persones de Sallent, la reclamació s'havia de fer a través de la cúria d'aquesta població. Una altra obligació que constava en el contracte era recollir els fruits establerts amb els pagesos de les terres on la Comunitat tingués drets. En cas de pesta, el col·lector no tenia obligació de recollir les rendes i, en cas de mort, els hereus de l'esmentat col·lector no havien de suplir-lo en la seva tasca.

La paga era un sou per lliura de la quantitat registrada en els llevadors de comptes, i el col·lector tenia dret a reclamar a la Comunitat la documentació necessària per resoldre qualsevol problema que pogués sorgir, però l'havia de retornar.

Un cop acabat el contracte, el col·lector havia de tornar els llevadors i passar comptes amb els oïdors. En cas que es plantegessin problemes, el col·lector podia ser perseguit per via executiva i, si era necessari, es podia actuar en contra seva i reclamar els béns esmentats per ell com a garantia en el contracte.

També se l'obligava a tenir un quadern de les entrades i de les despeses que podien ocasionar els cobraments.

En aquest document del contracte apareixien com a avaladors Joseph Sanmartí i Valentí Illa, nebot i cunyat, respectivament, del col·lector. En va ser el notari Joseph Anton Ferrussola, de Sallent, i es va enregistrar a la Comptaduria d'Hipoteques d'aquesta població.²⁴

ELS LLEVADORS DE COMPTES DE MARCH SANMARTÍ

Es conserven dos llevadors de comptes. El primer llevador té com a títol «Llibreta del cobrat de 1775. Cobrat per lo any 1175.76». A continuació apareix la nota següent:

Al ultim se encontrera lo que se ha pagat de catastro de les vinyas que la Comunitat persabeix los quarts i també se encontrera lo que se ha cobrat del mestre Co i Magdalena Carrera pagan per Casasayas de Pineda de aquell censal pensió 6 ll.

Va encapçalat amb el número 1. Hi consten els ingressos provinents dels òbits, ventures i misses de devoció i abasta des de l'1 de març de 1775 fins al mes d'abril de 1777. En les darreres pàgines hi figuren despeses relacionades amb plets.

El segon llevador, molt ben conservat, porta el títol «Llavador de las rendas de la Reverenda Comunitat de Sallent per 1778, 79, 80», i va acompanyat de nombroses pòlisses, que confirmen els pagaments relacionats en els llevadors. Hi figuren les rendes provinents de les pensions de censos i censals procedents de trenta-nou poblacions diferents, com ara Manresa, Balsareny, Monistrol de Calders, Navarcles, Artés, Talamanca, Avinyó, Súria i alguna de tan allunyada com ara Igualada. De Sallent, hi apareixen 205 persones inventariades, entre les quals hi ha pagesos (13), bracers (25), mestres de cases (4), ferrers (7), paraires (12), sastres (4), teixidors (4), fusters (4), militars (2), corders (2), notaris (2), sabaters (2), moliners (2), preveres (2), boters (3); també se citen en una ocasió: rajoler, flequer, gerrer, botiguer, serraller, apotecari, candeler i clavetaire; i dels 109 restants se'n desconeix l'ofici. També hi apareix la confraria del Roser i el Comú de Sallent. De la resta de poblacions, hi consten com a censataris els comuns de Balsareny i del Portell.

Els comptes es presenten poc clars. El llevador 2 no especifica l'origen dels ingressos, els quals sembla que procedeixen de pensions de censos i censals, mentre que el llevador 1 fa constar en moltes ocasions l'origen dels ingressos: «enterro de albat», «per l'ofici de pregraries», «per lo enterro de sa mare», «per las missas de la sua dona», «rebut des administradors del Roser per las festas y pensió»; però al costat dels ingressos procedents d'esdeveniments, també hi figuren aclariments com ara «per la pensió dels censals», i en la majoria de casos no s'explica l'origen dels ingressos, la qual cosa dificulta enormement l'anàlisi dels comptes.

24. Arxiu Sanmartí. Carpeta March Sanmartí.

Enric Tello, que ha estudiat la Comunitat de Preveres de Cervera, planteja la dificultat de consultar aquest tipus de documentació, pel fet que moltes entrades tenen un origen anterior poc conegut i també per la poca claredat dels comptes, ja que en molts casos no s'explica en concepte de què es cobren les quantitats. També creen dificultats les datacions i el sistema de comptabilitzar els ròssecs.²⁵

Tenint en compte, doncs, tots els problemes que generen els llibres de comptabilitat, més les notes soltes, s'ha arribat a calcular que, agafant l'any 1776 del primer llevador, perquè està complet, i l'any 1778 del segon llevador per la mateixa raó, els ingressos per esdeveniments i altres conceptes pugen a 1.304 lliures, i els ingressos per censos i censals, a 2.573 lliures, amb una suma total de 3.877 lliures.²⁶

Les despeses encara són més difícils de controlar, perquè no s'ha conservat tota la documentació. A vegades, les pòlisses són confuses i falten conceptes que se sap que pagava el col·lector. Malgrat aquestes dificultats, es pot deduir que la suma del pagament dels sous dels càrrecs de la Comunitat de Preveres, les obligacions que es desprenien de les causes pies, les despeses de cera, advocats, escolà, pa, vi, predicadors, manxadors, braser... era d'unes 400 lliures que, sumades a les mesades que tocaven a cada capellà, més les misses adventícies i altres conceptes (138 lliures anuals per a catorze residents l'any 1777), sumava tot plegat unes 2.332 lliures. Quedava, doncs, un benefici de 1.545 lliures, que els preveres podien repartir-se o invertir.

La poca claredat dels comptes queda ratificada en una visita pastoral de l'any 1776, en la qual es constata que els llibres de comptabilitat tenien moltes mancances, tant en la falta d'anotacions de cobraments com en la poca explicació de les entrades i de les sortides. El visitador Francesc Enric obligà els càrrecs responsables de la comptabilitat a passar comptes anualment amb el rector.²⁷ Creiem que la confusió en els comptes, que trobem tant en el conflicte de 1752 com en els llevadors de March Sanmartí, era una estratègia volguda per la mateixa Comunitat, per poder disposar de diners ocults que es repartia entre tots els residents o entre una part d'ells i que s'invertia per aconseguir nous ingressos sense donar explicacions.²⁸

25. Enric TELLO (1995), *Cervera i la Segarra al segle XVIII*, Pagès editors, p. 225-231.

26. 1.704 lliures procedien de les rendes de Sallent.

27. AEV 1234 B. Visites pastorals 1776-1781, pàg. 19v.

28. J. M. PLANES I CLOSA (1994), a *La parròquia i la vida religiosa de Tàrraga, segles XVI-XIX*, parròquia de Santa Maria de l'Alba de Tàrraga, referint-se a la Comunitat de Preveres de Tàrraga a finals del segle XVIII afirma que «fa la impressió que les finances [...] van ser, durant el tram final del set-cents, un campí qui pugui», p. 100.